

PRZEBIĆ (99) *vb pf*

e jasne.

inf przebić (12). *♦ fut 1 sg* przebiję (2). *♦ 2 sg* przebijesz (2). *♦ 3 sg* przebijie (13). *♦ 3 pl* przebiją (3). *♦ praet 1 sg m -m* przebił (1). *♦ 2 sg m -ś* przebił (1). *♦ 3 sg m* przebił (35). *f* przebiła (5). *♦ 3 pl m pers* przebili (9). *subst* przebiły (1). *♦ imp 1 sg* niechaj przebiję (1). *♦ 2 sg* przebij (4). *♦ con 3 pl m pers* przebiliby (1). *♦ impers praet* przebito (1). *♦ con by* przebito (2). *♦ part praet act* przebiwszy (6).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Przekłuć, przeszyć ostrym narzędziem, raniąc lub zabijając; perforare Vulg; figere, percutere, perfodere, scindere PolAnt; fodere, infigere Mącz [w tym: kogo, co (66)] (67) : [Klijomanta] Porwawszy miecz v ługi/ tám gi [panię, które ją miłowało] wnet przebił/ Ty wiefz niefláchetniku/ nie tobiem flubiłá. RejZwierz 44; Y rzekł ku łłudze [!] łwemu kthory nośił broń iego/ Dobądz mieczá twego á przebiy mię/ bo łnadź przyidá ci nieobrzezánicy á zábiiá mię BibRadz 1.Reg 31/4, Iob 20/24; RejZwierz 56; BudBib 1.Reg 31/4; WujNT 839 marg.*

przebić komu (5): ZapWar 1523 nr 2222; Arkę bożą wzyęto Izráelitom. A gdy to włtyłzał Heli/ padłzy ná wznák s łtołká przebił łobie ciemię y vmárł BielKron 63, 92; GórńDworz D8; Zálkoczyłá mię wściekłych pów gromádá/ [...] Przebili ręce/ nogi mi przebili/ Włzyftki mé kości przez łkorę zliczyli. KochPs 31.

przebić czym (37): IEdnę rękę naprzod pochwycili/ ij gozdziem tępym iá przebili OpecŻyw 139; ZapWar 1523 nr 2222; SeklKat H3v; A gdy łie woylká ziecháły/ porázeni Łáćinnicy z Eneásem/ y krol ich zábít od Turnulá/ kthory teź y Pállántá Ewándrowego łyná włóczniá przebił. BielKron 60v; Abner obrociłszy łie przebił go [Azahela] ołzczepem. BielKron 69; Strzełił zá nim [Ioramem] z łuku Hieu/ przebił go łtrzáłá [!] y vmárł. BielKron 86, 58, 59, 72v, 73, 92 (12); Gladium hosti infigere in pectus, Przebyć nieprzyáciela mieczem. Mącz 126d, 132c; iáko niedawno ieden [zuchwalec]/ gdy mu w zwádzie vd/ ołzczepem przebito/ powiedział iż mu łie ták widziáło/ iákoby go komor vkáśił GórńDworz D8; BudBib 1.Reg 31/4; Phineáłowi [...] kthory Zábrego z nierządnicá Kozbá corká Kśiążęćią Mádyańłkiego ná łprofnym vczynku mieczem przebił/ dziękował [Mojesz] SkarŻyw 483, 70, 189; Iezbutó Pan Litewłki Henriká Sutłfertá w práwá rękę ránił/ kthorego potym Henrik włóczniá przebił StryjKron 305, 572; KochSz B, Bv; [Aleksander] w tym opilłtwie wiele przyációł łobie vprzeymie życźliwych pozámordował/ miedzy kthoremi kochánká łwego namillszego/ ná imię Klitufá/ przebił mieczem WerGośc 238; ArtKanc E14v; Ráczyłz łię [Maryjo] do łyná łwégo namillšégo przyczynić zá mná/ [...] iáko dáł łobie przebić bok łwóy náświęłszy óná okrutná włóczniá/ z kthorego wyłzłá krew y wodá/ ná omyćie grzechów náłzych/ áby raczył dotknáć łercá mégo włóczniá miłóści łwoiéy SiebRozmyśl Kv; [BibRadz Iudic 4/21 (Linde)]. Cf przebić czym przez co, Zwroty.

przebić czym przez co (1): Olbrycht przytárłszy do łámego Maurycego z rułzníčká/ hártowáná kulká przebił Maurycego przez zbroie/ áź názáiutrz vmárł BielKron 237v.

Z określeniem miejsca na ciele, w które zadano cios [w tym: przez co (4), w co (2)] (28): ZapWar 1523 nr 2222; OpecŻyw 139; Leop Iudic 5/26; BibRadz Iob 20/25; Phinee łyn Eleázará kápláná/ pochwycił rohátynę wśzedł zá nim [za Zábrym] y przebił oboie rázem [Zábrego i Kozbi] przez krzyże. BielKron 43; Ayoth dobywłszy deki przebił go [króla Eglona] przez żywót y zábil/ bo był

tłufty *BielKron* 49v, 63, 72v, 92; *Mącz* 132c; *GórnDworz* D8; *HistRzym* 94; *RejPos* 118; *BudBib Prov* 7/23; *KochPs* 31 [2 r.]; Gdy tę modlitwę kończyła [*Jagnieszka*]/ ieden z rofkazania Alfpáiuła mieczem gárdło iey przebił. *SkarŻyw* 70, 560 [2 r.]; iednego vrodziwego młodzieńczyk Polaká w gárdło nożem przebili *StryjKron* 572; *ArtKanc* E14v; *LatHar* 309; *SiebRozmyśl* Kv [2 r.]; [*BibRadz Iudic* 4/21 (*Linde*)]. Cf »przebić pod piąte żebro«.

W porównaniu (1): przebije łtrałá [!] wnątrze iego [*młodzieńca zapamiętałego*] iáko ptak śpiełzy fię do śidłá *BudBib Prov* 7/23.

W charakterystycznych połączeniach: przebić drzewem (2), g(w)ozdziem (2), hartowaną kulką, mieczem (15), nożem, oszczepem (5), rohatyną (3), strzałą, włócznią (4); przebić bok (2), brzuch, ciało, ciemię, gardło, głowę (3), mózg, nogi (2), ręce (5), skroń (2), szyję, ud, wnątrze; przebić przez krzyże, przez serce, przez zbroję, przez żywot; przebić w gardło, w rękę.

Zwroty: »przebić pod piąte żebro, u żebra piątego« [w tym: czym (1)] = zadać cios prosto w serce; *percutere in quinta costa PolAnt* (3:1): A Amázá nie łtrzegł łie nic mieczá który Ioáb miał w rękę/ go przebił pod piąte żebro áż wypłynęły trzewá ie⁸⁰ ná ziemię *BibRadz* 2.Reg 20/10, 2.Reg 3/27, 4/6; *BudBib* 2.Reg 4/6.

»ręką swą przebić« (1): Ktory [*Fines*] ono zápaliwłzy fię przeciw bráćiey łwey/ dla włzeteczeńłtwá ich/ którym Bogá ku gniewu wzrúłzyli/ ręką łwá przebił włzeteczníká y włzetecznícę iego [*Vulg Num* 25/8]. *CzechEp* 47.

»przebić na obie (a. [obojedwie]) stronie, na poły« [w tym: [czym]] = przebić na wylot [szyk zmienny] (2:1): á gdy [*Wirginijus*] corę łwoię nápoły vmárlá s płáczem oblápił/ dobył deki przebił iá ná poły/ mowiáć: wolę cię martwą polłáć zá przyiacioły do pieklá pocłćiwie/ niłzi ze łromotá żyć. *BielKron* 119v, 75; á gdy ielzcze fię trzáłł [*Piotr św.*]/ wrociwłzy fię do niego mężoboycá on/ ná obie go łtronie przebił. *SkarŻyw* 373; [Wacłwáw záłzię mieczem giey [*lege*: jego] na obojedwie łtronie przebił i przebitego na mółzcze ołtawil *ZapWpolActAdv* 1548 204/201 [*idem*] 204/201v].

»przebić ku łcienie [= tak, że koniec broni utkwil w łcieniu]« (1): I łińnáł iem [*Saul Dawidem*] mowiáć/ Przebię Dawidá ku łcienie [*Percutiam David et parietem*]/ Ale Dawid vłłpápił przed niem po dwá kroć. *BibRadz* 1.Reg 18/11.

»przebić k(u) ziemi, (aż) do ziemi, w ziemię [= tak, że koniec broni utkwil w ziemi]« [w tym: czym (5)] = *figere in terram, percutere in terra PolAnt* [szyk zmienny] (4:2:1): Tedy rzekł Abiłái ku Dawidowi/ Podał dżis Bog nieprzyacielá twego w ręce twoie/ A przetoż teraz prołzę cię niechay go przebię ołzczepem ku ziemi iedno raz/ á wiecey nie powtorzę. *BibRadz* 1.Reg 26/8; *RejZwierc* 33, 46v; y wełzłá [*Jahel*] do niego [do *Sysery*] łicho/ y przyłóżyłá gwozdz ná łkroń iego/ y przebiłá wziemię *BudBib Iudic* 4/21 [*przekład tego samego tekstu SkarŻyw*], 1.Reg 26/8; *SkarŻyw* 560; *WerKaz* 296.

Szeregi: »przebić i zabić« (3): ránił Achillełá Hektor/ Achilles tym łie wiecey záiułzył/ przebił rohatyná Hektorá/ y zábił go *BielKron* 58, 49v, 75.

»przebić i zamordowác« (1): A włzedłzy [*Rechew i Bachana*] wdom [*Iszobszeta*] á on łpał ná łóžu łwjm w łóznicy połćieli łwey/ tedy przebili iy/ y zámodowáli [*et percusserunt eum et interfecerunt eum*]/ á głowę iego wzięli *BudBib* 2.Reg 4/7.

W przén (w antropomorfizowanym opisie gry w szachy) (2) : Owa go [pieszka] mieczem Krolowa przebyła/ Ze nie kto inzy/ tá go rzecz cieżyła. KochSz Bv, B.

Przen [z określeniem miejsca na ciele, w które zadano cios] (2) : A wżakoż Bog przebieie głowę nieprzyaioł fwoich/ á wierzch czupryny tego kthory chodzi w grzechoch fwych. BibRadz Ps 67/21; SkarŻyw 399.

2. Przedziurawić, dziurawiąc uszkodzić; rumpere Vulg; perfodere, traicere Mącz [co] (19) : A czałem fieć przebiwfy Ielonek vbogi/ Vwiąźnie więc w szelinie ledá gzye zá rogi. *RejWiz 130v; Perfodere navem, Przebić łódź. Mącz 132d; BielSat N2; Naprzod Paris wystrzełił oszczep i uderzył Atridę prawie na tarcz, jako był umierzył; Lecz żelaza nie przebił, bo grot nie hartował W pawęzę niedobytą. KochMon 31; Albo też mieć możdzerze y knim kule wielkie/ Ktore w mieście przebiją budowanie wżelkie. BielSjem 37 [idem BielSat]; [A gdyby tám gorá iáka wodzeniu fkrzynie závádzila/ tedy musi [...]] iednák gorę przebić. *Cresc 1571 31].**

przebić czym (5): RejRozpr G; OrzList i2v; Murum iaculo traicere, Mur kulą przebić. Mącz 163b, 238b; WyprPl C3v; [[św. Makary] tedy fieć lam oładził/ áby siedział [...] przy błocie Sceres/ [...] gdzie komorowie są tak wielcy/ iż fieć offom równáią/ żądłami fwymi y fkorę ná wieprzech przebić mogą SkarŻyw 37 (Linde)].

przebić którędy (1): znátykayże kołki wżędy koło ónéy wody/ fpuść że zásię z Stáwu Wodę/ á ónym mieyfcem kędyś náznaczył day przebić Grundfest aż fye dobierzefz Opoki álbo Kámieńcá. Strum O2.

W porównaniu (1): [synowie głupich i nieszlachetnych] Iákoby przebiwfy mur/ y otworzywfy drzwi/ oborzylí fie ná mię [quasi rupto muro ... irruerunt super me]/ y fthoczyły fie do moiey nędze. Leop Iob 30/14.

W charakterystycznych połączeniach: przebić budowanie, grundfest, kamień, łódź, mur (6), pajęczynę, sieć (4), skórę; przebić głowę (3), kulą, strzelbą, żądłem.

Przysłowia: RejWiz 102v; fprawiedliwość náłzę zowá páięczá fiecią kthorą bąk przebijie RejZwierc 189, 224v; S páięczyny fieć ktorą Bąk przebijie/ Dziś w Polfkie práwá Mużká fie vwije. Phil D4, D4. [Ogólem 4 r.]

RejRozpr G; dawnoć powiedáią/ głowąc muru nieprzebijie. OrzList i2v; WyprPl C3v.

Zwyczajem máła kropiá przebijie y kámień RejWiz 42.

Przen (1) : przebił bramy twárdé Zacnych miałł Mácedonczyk y podkopał hárdé Tyránny datkiem KochPieś 36.

3. Wykonać coś przebijaniem, wyrąbać, wykuć [co] (5) : [A Wschód, co był z zamku, dał pan siradzki ku blanków przyprawić, a drzwi dwoje w wieży przebić, że do ganków przez wieżę jest przechodzenie. *LustrWpol I 88.]*

Zwroty: »przebić dziurę« (2): A (tak) Iehoiádá ofiárownik wziął fkrzynie iednę/ y przebił dziurę w wieku iey BudBib 4.Reg 12/9; Strum K2v.

»ranę przebić« (1): A on [Tomasz] im [Apostołom] powiedział: Poki ia nie vżrę ran ktore goźdzye przebiły [fixuram clavorum Vulg Ioann 20/25] w ręku iego/ á nie wpufzczę páłczow fwoich w bok iego/ tedy ia themu wierzyć nie będę. RejPos 118.

a. *Wykopać* (2) : Tedy day przebić Przekopę/ od kónćá do kónćá Grobléy/ wzgláb półtorá łokćią/ á ná łéřz dwá Strum I4, G3.

4. *Przedostać się z trudem [w tym: kogo, co (4)] (5) :*

przebić przez co (1): PRzebiye czáfem przezlieć/ Ielonek vbogi/ A ledá gdzye w fzelinie/ wwiąźnie zá rogi. *RejZwierz* 128.

a. *Walcząc przedrzeć się przez wojsko (4) :* A gdyż zlobą boiowáli/ tedy rycerz nieprzyiaćiele fwe przemagał á przebiwłzy nagle wfy: przjłzedł ku onemu okrutnikowi/ y łćiął głowę iego *HistRzym* 105v; Iefli doftátek kolas/ łtáwiay ie łowito/ Ofypuy ie z obu łtron/ by ich nie przebito. *BielSat* N [idem *BielSjem*]; Iefliby nieprzyiaćiel ná klin łwoy lud łzykował/ chcąc woýłko twoie przebić/ iáko czynili ná on czás Párty álbo Traces/ tedy ná to ieft drugie záfie łzykowanie iáko klefzcze. *BielSpr* 17v; *BielSjem* 36.

5. [Przeniknąć:

przebić co: Pokořt Papierowy/ ktorym pápier przed pińaniem gdy nátrzełz/ inkaufł nań dobrze padnie á nieprzebije go *SienHerb* 581a.

Zwrot: »na drugą stronę przebić«: A gdy tę wódkę dobrze łpráwiá/ [...] sńtanie fie ták łubtylna/ iż gdy iá ná dłóń weźmie/ wnet ná drugą łtronę przebije/ ták iż ono mieyłce ořchnie/ gdzie niá polano/ przeto iey mądrzy ku wielam rzeczy wzywác mogá/ zwłáfczá s tymi lekářtwy/ ktoreby chćieli mieć przenikájącymi *SienHerb* 561a.

a. *O zapachu [przez co]:* Potym kładá w nię Kánforę/ odiáwłzy od ognia/ y zátkáią naczyńie co nalepiey/ aby fie niewykurzyłá/ gdyż oná łubtylnóścią fwá y przez pokrywkę przebije *SienHerb* 558a.]

6. *Oddzielić składniki płynne od stałych, precedzić [co] (2) :* warzá kwiatki łijołkowe wwodzie á potym przebijá onę wodę á mocno wycińá przez łito *FalZioł* I 149d.

przebić przez co (1): Smaż tho włzytko łpołem á przebiy przez chułtę, wćyń małć A przykładay na rany włzelkie *FalZioł* V 109v.

7. *Rozbić [co] (1) :* przyłzá niewiáftá máiąca łloiek álábáłtrowy/ oleyku łzpikánárdowego drogiego: y przebiwłzy álábáłtr [fracto alabastro *Vulg Mar* 14/3]/ wylałá (oleiek) ná głowę iego [Jezusa]. *LatHar* 704.

Synonimy: **1.** przebość, przekłóć, przeniknąć, przerazić; **2.** przeberować, przedziurkować, przekować, przeniknąć, przerznąć, przewiercić; **3.** przekować; **a.** przekopać; **4.** przedrzeć, przerwać; **5.** przeniknąć; **6.** precedzić.

Formacje współrdzenne cf BIC.

Cf PRZEBICIE, PRZEBITY